

A kutatási szerződés, mint a kutatási együttműködések tipikus kontraktusának néhány jellemző vonása²

Az OECD (2004) javaslatainak egyik központi eleme az egyetemi kapacitások értékesítése és az egyetemi szolgáltatások piaci alapon történő nyújtása.³ Ez összefüggésben van azzal a ténnyel, hogy mind a piacgazdaságban, mind pedig annak „kísérőtudományában” egyre inkább felértékelődnek a science-to-business (S2B) kapcsolatok.⁴ A 2015. január 1. napjától hatályos új innovációs törvény alapvető szinten rögzíti ezen kapcsolatok állam általi támogatását.⁵ A jogszabályi háttér mellett megjelenik a felsőoktatási intézmények beiskolázásában is.⁶ Azon felsőoktatási intézményeknek van nagyobb esélye a magántőke bevonására, ahol a képzés kapcsolódik az ipari eredményekhez.⁷ Az egyetemi kutatási eredmények „piacra juttatását elősegítő”⁸ egyetemi tudástérképek viszonylagos képet nyújtanak az egyetemek kutatási portfóliójáról.⁹ Az innováció kerül reflektorfénybe, mintegy az „aki kimarad, az lemarad” hatással társítva.¹⁰ A vállalkozó-egyetemmé válás¹¹ amellet, hogy az egyetemek megváltozott

¹ SZTE ÁJTK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék, egyetemi docens

² Jelen kutatást a "Környezeti tényezők és genetikai faktorok interakciójának vizsgálata immunmediált és daganatos betegségek kialakulásában" nevű, TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV-2012-0035 azonosítószámú projekt támogatta az Európai Unió és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása mellett.

³ Az egyetemi kapacitások értékesítése, reflektorfénybe kerülése K+F támogatásokat ösztönző szerepkörében alkalmas lehet a nemzetközi kutatási együttműködések kialakítására a meglévő tudásbázishoz kapcsolódóan. Tamás Pál által hivatkozva Verspagen és Meister említi erre példaként a Yahoo-t, amely kifejezetten az egyik egyetemi szakértőhöz, Beaza-Yates-hez kapcsolódóan hozott létre a Barcelonában fejlesztőlaboratóriumot. Tamás Pál: Új tudománypolitika régi mérőszámokkal? In: Educatio 2009/1., 6. o.

⁴ Vö.: Joaquín M. Azagra-Caro, Fragiskos Archontakis, Antonio Gutiérrez-Gracia, Ignacio Fernández-de-Lucio: Faculty support for the objectives of university–industry relations versus degree of R&D cooperation: The importance of regional absorptive capacity. Research Policy 35 (2006) 37–55. o.; Katz, M. – Ordover, J. A.: R&D Cooperation and Competition. Brookings Papers on Economic Activity, Special Issue Microeconomics, 1990., 137–191. o.; Vilmányi Márton: The relationship performance in the field of university-industrial R&D cooperation. 75-95.o. In Hetesi Erzsébet – Kürtösi Zsófia (ed): The diversity of research at the Szeged Institute of Business Studies, JATEPress, Szeged, 2011.; Vilmányi Márton: Egyetemi-ipari együttműködések a kapcsolatmarketing nézőpontjából. Vezetéstudomány, XLII. évf. 1.sz. 52-63. o.; Az S2B marketing fellegvárának a Münsteri Egyetem „Science Marketing” Kutatási Központja számít, a Münsteri Egyetemen „került megalkotásra” a science-to-business marketing koncepció. A Kutató Központ megújult honlapja az alábbi honlapon érhető el: <http://www.science-marketing.com> (2014. december 12.)

⁵ A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 2.§ c) és 18. §

⁶ A sajtóban megjelenő hírek a felsőoktatási intézményválasztási orientációnál – szakértőkre hivatkozva, illetve szakértői véleményeket megjelenítve – kiemelik az ipari kapcsolatok fontosságát. Klasszikusan az Audi miatt Győrt, a Mercedes miatt Kecskemétet, a Bosch miatt pedig Miskolcot javasolják. Lásd: Karácsony Zoltán: Milyen szakot válasszak? Egyetemi jelentkezés előtt, Haszon magazin, 2015. január 7.

⁷ http://www.infodebrecen.hu/hir_olvas/permalink:maganbefektetokre-varnak-az-egyetemek-2015-01-06-050000 (2015. január 7.)

⁸ Vö. A Debreceni Egyetem honlapjáról elérhető Tudástérképen a kutatási eredmények c. cikk. <http://www.unideb.hu/portal/en/node/5877> (2014. december 19.)

⁹ A Szegedi Tudományegyetem tudástérképe szerint 394 kutatási projekt folyik az egyetemen. <http://tudasterkep.szte.hu/> (2014. december 13.) Ez a szám azonban csak hozzávetőleges megközelítést nyújt a kutatások számáról, hiszen jelenleg van folyamatban a Szegedi Tudományegyetem tudástérképének frissítése mind kutatócsoportok, mind pedig kutatási projektek szempontjából.

¹⁰ Az információs technológia által generált változások kapcsán tett hasonló kijelentést a német szakirodalom. Lásd: Bernhardt, Ute – Ruhmann, Ingo: Mit den Konzepten von gestern in die Gesellschaft von morgen. Frankfurter Rundschau Dokumentation (1995. november 15.) idézve Döbel, Reinald által In: Döbel, Reinald: Power and Powerlessness in the Global Village: Stepping into the 'Information Society' as a Revolution from Above, Electronic Journal of Sociology 1999. <http://www.sociology.org/content/vol004.003/globalg2.html> (2014. december 16.) ugyancsak idézve Pintér Róbert által In: Pintér Róbert: Úton az információs társadalom megismerése felén In: Információs Társadalom Az elmélettől a politikai gyakorlatig, Tankönyv (szerk.: Pintér Róbert), Gondolat-Új Mandátum, Budapest, 2007., 15. o.

„szerepfelfogásával” jár, szükségessé teszi a kutatóegyetemi,¹² akadémiai környezetben, az egyes kutatóhelyeken létrejövő szellemi termékek létrejöttéhez, piaci hasznosításához kapcsolódó jogi együttműködések, konstrukciók háttérének áttekintését. A tudásáramlást számtalan szerződési konstrukció, így többek között a jogátruházási, licencszerződések támogatják, ugyanakkor ahhoz, hogy a tudás kellőképp áramoljon, az innovációs folyamatok¹³ katalizálódjanak, érdekes lehet azon szerződési konstrukciók vizsgálata is, melyek az intellektuális alkotások létrejöttének jogi keretbefoglalását biztosítják. Így a tudásáramlás szempontjából – különös tekintettel a S2B kapcsolatokra – nélkülözhetetlen mind a magyar, mind pedig a külföldi – elsősorban német – jogban a kutatási szerződés terminussal jegyzett szerződés¹⁴ jogi vizsgálata, értékelése. Ahogy Lontai fogalmaz, a kutatási szerződés „a tudományos-műszaki eredmények létrehozásának alapvető polgári jogi eszköze”.¹⁵ Ezen állásfoglalásokat azon S2B kapcsolaton nyugvó kutatási együttműködések sem árnyalják, melyek nem a hagyományos vertikális modellen, hanem a szerződésben részes felek kiegyensúlyozott, mellérendelt kapcsolatát feltételező együttműködésen nyugszanak, ahol a felek meglévő tudásuk ’közös birtoklása’ révén általuk támogatott új tudás létrejöttét célozzák. A szerződés tartalmi causája ugyancsak új, intellektuális alkotás létrejötte. Tanulmányomban vizsgálni kívánom a kutatási szerződés identitását biztosító, jellemző jegyeinek legfontosabbjait. Vizsgálódásom iránya azon a feltételezésen alapul, miszerint a kutatási szerződés a tudományos, elsősorban science-to-business kapcsolatok nem átfogó kontraktusa, s ekként terminusában sem fedí le azon elvárásokat, melyek a kutatást, kutatás-fejlesztést érintő szerződésekhez alapvetően és jellegadóan társulnak.

I. Néhány gondolat a kutatási együttműködésekhez

A kutatásra irányuló szerződések magánjogi szabályozása hiányának felismerése, a technológiai együttműködések és azok mögöttes szabályozásának szükségessége az új gazdasági mechanizmus éveinek terméke. Az új gazdasági mechanizmusban – miként az információs társadalomban – a tudás vált a gazdaság (egyik) meghatározó forrásává.¹⁶ (Azzal, hogy az információs társadalom vitathatatlanul a 90’-es évekre érte el Magyarországot.)¹⁷ Szükségessé vált

¹¹ A vállalkozó-egyetemek tudásteremtésben meglévő szerepéhez lásd: Buzás Norbert – Prónay Szabolcs: A potenciál elemzés és a partnerség szerepe a korai fázisú kutatási eredmények hasznosításában. In: Inzelt Annamária – Bajmócy Zoltán (szerk.) Innovációs rendszerek. Szereplők, kapcsolatok és intézmények. JATEPress, Szeged, 2013., 22-24. o.

¹² A nemzeti felsőoktatási kiválóságról szóló 24/2013. (II. 5.) Korm. rendelet hozta létre a nemzeti felsőoktatási kiválóság rendszerét, melyben kiemelt szerep jut az ún. kutatóegyetemeknek. Az emberi erőforrások minisztere a 2013-16 közötti minősítési időszakra a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemet, a Debreceni Egyetemet, az Eötvös Loránd Tudományegyetemet, a Pécsi Tudományegyetemet, a Semmelweis Egyetemet, valamint a Szegedi Tudományegyetemet minősítette kutatóegyetemmé.

¹³ Vö. Buzás Norbert: A kis- és középvállalkozások innovációs tevékenysége. In: Buzás Norbert, Kállay László, Lengyel Imre (szerk.): Kis- és középvállalkozások a változó gazdaságban. JATEPress – Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2003., 171. o.

¹⁴ A német, svájci és osztrák jogban Forschungsvertrag, Forschungs- und Entwicklungsvertrag (F&E-Vertrag)

¹⁵ Lontai Endre: A kutatási szerződések – A tudományos-műszaki eredmények létrehozását és bevezetését elősegítő polgári jogi eszközök. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972., 183. o.

¹⁶ Az információs társadalom kapcsán vö. Nyíri Kristóf: Információs társadalom és nemzeti kultúra, <http://www.inco.hu/inco1/infoert/cikk0.htm#Sasvari> (2014. december 16.); Az információs társadalomhoz, illetve annak terminusához lásd: Z. Karvalics László: Információ, tudás, társadalom, gazdaság, technológia: egy egységes terminológia felé. In: Információs társadalom, 2005/4., 7-17. o.; Az információs társadalomhoz lásd: Információs társadalom Az elmélettől a politikai gyakorlatig (szerk.: Pintér Róbert), Tankönyv, Gondolat-Új Mandátum, Budapest, 2007. ; Nyíri Kristóf: Információs társadalom és nemzeti kultúra, <http://www.inco.hu/inco1/infoert/cikk0.htm#Sasvari> (2014. december 16.); Történetiségéhez lásd: Z. Karvalics László: Az információs társadalom történetisége. Információs társadalom, 2007. 3. sz. 47-69. o.

¹⁷ Masuda az 1980-ban megjelent „Az információs társadalom mint posztindusztriális társadalom” című könyve olyan társadalmat vizualizált, ahol a társadalmi változás hajtóerejévé az információs javak lépnek. Masuda, Yoncji: The Information Society as Post-Industrial Society. Tokyo, IIS, Washington DC, The World Future Society. Magyarul: Az információs társadalom, Budapest, 1988, OMIKK

olyan jogintézmények, jogi fogalmak, szerződések megjelenése, melyek reálisan magukban hordozták a megváltozott „gazdasági felfogás” eredményeként a gazdasági fellendülés jogi keretrendszer általi támogathatóságát.¹⁸ Így például a 60'-as évek végén – elsősorban az Újítók Lapjának hasábjai¹⁹ – a know-how bevezetését érintő tudományos diskurzusnak biztosítottak keretet. Bár e diskurzus egyik szakaszában Világhy Miklós a know-how gyakorlati kiforrottságára figyelemmel megkérdőjelezte az „időtállóság igényével is fellépő jogi szabályozás”²⁰ alapíthatóságát, a Ptk. 1977-es novelláris módosítása – a világon egyedülálló módon – a know-how deklarált védelme mellett közvetve meghatározta annak fogalmát is.²¹ Az új mechanizmus az addig meglehetősen zárt szerződéses rendszerben is utat tört, elsőként a szállítási szerződés Kormányrendeleti szinten való szabályozásával.²² A Kormányrendelet a szállítási szerződés „különös szerződésfajtájaként” bevezette az ún. fejlesztési szerződést, mely – bár szállítási szerződésfajtaként ahhoz állt közel – mégis – előremutató módon – a felek együttműködést érintő „feladatai” körében olyan célkitűzéseket, szolgáltatásokat jelenített meg, melyek a tudományos együttműködések alapcélkitűzéseit érintették (és érintik ma is).²³

Lontai Endre a kutatási szerződéseket vizsgáló, a kapcsolódó elméleteket, álláspontokat szintetizáló, e témában ez idáig egyetlen magyar kismonográfiában a kutatási szerződést hagyományos szerződéstípusokban elhelyezni kívánó szándékkal vizsgálta annak viszonyát a gazdasági szerződéssel, vállalkozási szerződéssel, megbízási szerződéssel, társasági szerződéssel, valamint az ún. államigazgatási szerződésekkel.²⁴ A kutatási együttműködések vizsgálva azok alapvetően ezen szerződések mentén (is) konstruálódhatnak. A mintegy hat évvel később megjelent, a licenciaszerződés lényegi jellemezőit feltáró kismonográfiájában Lontai a szűkebb értelemben felfogott tudományos-műszaki együttműködés jogi kereteit biztosító szerződéseket az alábbi három fő típusba sorolta: a. a tudományos eredmények létrehozatalára irányuló kutatási, kutatás-fejlesztési szerződés, b. a már létrehozott szellemi alkotás „elterjesztését” szervező licenciaszerződés, valamint c. a hosszabb távú, komplex jellegű együttműködés érdekében létrejött társasági szerződések típusába.²⁵ A S2B hosszútávú kooperációs együttműködések egyik, a felek szándékának leginkább megfelelő konstrukciója a spin-off cégek létrehozatalát eredményező társasági szerződés. Buzás – a gyakorlat szemüvegén keresztül is – a technológiai együttműködések alapvető formájaként tekint a közös kutatásra/közös fejlesztésre, illetve a közös vállalkozásokra.²⁶ A tágabb értelemben felfogott tudományos-műszaki együttműködés – a szűkebb értelemben felfogott megjelölés alá tartozó jogintézményeken kívüli – jogi keretei körébe tartozóként értékeltük Vilmányi Mártonnal közös kutatásunk eredményeként a a. know-how átruházási szerződést, b. a szellemi tulajdon, így különösen szabadalom, használati minta átruházási szerződést, c. a kooperációs szerződést d. a partnerségi szerződést, valamint a franchise szerződést, mely alapvetően vállalkozások közti együttműködést támogat.²⁷ Ezt a kört egészíti ki az alvállalkozás, mint a kutatási együttműködések

¹⁸ „Az új gazdasági mechanizmus hatékony működéséhez nélkülözhetetlen a gazdaságirányító szervek, a vállalatok és egyéb intézmények kellő tájékozottsága a műszaki fejlődés legfontosabb külföldi eredményeiről és tartós tendenciáiról.” Gazda István: Az ipari know-how. Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Budapest, 1969., 3. o.

¹⁹ Különösen lásd: Világhy Miklós: A „know-how” problémája. In: Újítók Lapja, 1968., 17. sz., 3-7. o.; Gazda István: Gondolatok a „know how” problémájáról. Hozzászólás dr. Világhy „A know how problémája” c. cikkéhez In: Újítók Lapja, 1968., 20. sz. 16-17. o.; Palágyi Tivadar: Az AIPPI Végrehajtó Bizottságának madridi ülése. In: Újítók Lapja, 1971., 6. sz., 3-4. o.

²⁰ Világhy, 1968., 3. o.

²¹ 1959. évi IV. tv. 86. § (4) bekezdés: „A személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is. A védelmi idő kezdetét és tartamát jogszabály határozza meg.”

²² 10/1996. (II. 14.) Korm. rendelet a szállítási szerződésekről.

²³ 10/1996. (II. 14.) Korm. rendelet a szállítási szerződésekről 63. §

²⁴ Lontai 1972: 172-179. o.

²⁵ Lontai Endre: A licenciaszerződések alapvető kérdései. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978.

²⁶ Buzás 2003: 192. o. azzal, hogy ezen formák a horizontális együttműködés formái.

²⁷ Görög Márta – Vilmányi Márton: Kutatási megállapodások heterogenitása egyetemi-vállalati együttműködésekben. 2014., Kézirat, Megjelentetés alatt.

tág értelemben felfogott „formája”.²⁸ A kutatási szerződés nem a technológia-transzfer jogi eszköze, hiszen e kontraktusban a technológia nem áramlik az egyes vállalkozások között,²⁹ technológia létrehozatala a szerződés jogi célja. A német jogirodalomban található olyan kijelentés is, miszerint a kutatás-fejlesztési szerződés alapvetően az egyoldalú tudástranszfer, valamint annak jogi következményei feltételeit tartalmazza.³⁰ A kutatási szerződés a kutatási együttműködések egyik sui generis, a Ptk-ban szabályozást nyert szerződéstípusa. Alapvetően kétféle nézet alakult ki: az egyik szerint a kutatási szerződés a tudományos, kutatási együttműködések jellegű szerződésformája, melyen belül egyes szerződéscsoportok alakíthatóak ki, így például a hosszabb távú együttműködést feltételező társasági szerződés.³¹ Másik nézet szerint a kutatási együttműködések körében az együttműködés irányának, a felek által elérni kívánt joghatásnak, a felek alaptudásának, illetve köztük lévő kapcsolat horizontális, avagy vertikális jellegének megfelelően többféle típusú, illetve minőségű, együttműködésre irányuló szerződéstípus, így például vállalkozási, illetve megbízási típusú kutatási szerződés, kooperációra irányuló társasági szerződés, mint egyes fajták, avagy szerződéstípusok jelennek meg.³² Egyrészt a kutatási együttműködések nem kizárólagosan kutatási szerződésben öltenek testet, másrészt a kutatási szerződés nem kizárólagos modellje a kutatási, tudományos együttműködéseknek. Az intellektuális alkotás megalkotását elősegítő szerződési konstrukciók causáját tekintve a jogalkalmazási gyakorlatban többféle kutatás-fejlesztésre irányuló együttműködés ölt szerződési tartalmat. A gyakorlatban sokszor stratégiai együttműködések, együttműködési keretszerződések³³ által generált és támogatott kutatás-fejlesztési együttműködések, melyek az innovatív ötletek piaci hasznosítását fogalmazzák meg alapvető célkitűzésként.

II. Az önálló kutatási szerződés koncepciója

A kutatási szerződés jogirodalmi, jogszabályi modellje két konstrukciót tár elénk: a kutatási vállalkozás,³⁴ illetve a kutatási megbízás³⁵ kontraktusát azzal, hogy jogszabályi elhelyezése, a vállalkozási szerződés egyik típusaként való értelmezése és értékelése a kutatási vállalkozás primér voltát közvetíti. Lontai 1972-ben megjelent kismonográfiájában akként fogalmazott, hogy „a kutatási szerződések tipikus, jellegzetes elemeiben korábban megfogalmazott követelményeket azonban a vállalkozási szerződés típusa az esetek többségében nem elégíti ki.”³⁶ E kijelentés

²⁸ Ahogy Buzás fogalmaz, az alvállalkozás sémája alapján a megrendelő „megvásárolja” az alvállalkozó tudását, az együttműködés eredménye a megrendelőnél realizálódik, az alvállalkozó díj ellenében rendszerint átruházza a létrejött szellemi alkotásból eredő vagyoni jogokat. Azzal, hogy Buzás közgazdasági megközelítésű megfogalmazásában „az alvállalkozó a kompenzáció fejében rendszerint nem tarthat igényt fejlesztésének eredményére.” Buzás 2003: 192. o.

²⁹ A technológiatranszfer fogalmához lásd: Szilágyi Dorottya: Technológiatranszfer-csoportmentességi rendelet. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2014. október, 10. o.

³⁰ Schmitt, Christoph-Ulmer, Detlef: Wirtschaftsverträge rechtssicher gestalten. Springer Berlin Heidelberg, 2010., 165. o.

³¹ Lontai által hivatkozott külföldi írók. Lontai: i. m. 177. o.

³² Ezt az álláspontot közvetíti többek között a Debreceni Egyetem Technológia- és Tudástranszfer Központja által közvetített koncepciója. „Kutatással kapcsolatos szerződések leggyakoribb típusaként” tekint az anyagátadási, titoktartási, kutatási, tudományos szolgáltatás végzésére irányuló, a közös kutatásfejlesztési tevékenység végzésére irányuló, kutatási célú támogatási szerződésre. <http://www.techtransfer.unideb.hu/kutatasi-szerzodesek.html> (2014. december 8.)

³³ A Richter Gedeon Nyrt. – többek között – a Debreceni Egyetemmel, a Pécsi Tudományegyetemmel, a Szegedi Tudományegyetemmel, valamint a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemmel kötött tudományos együttműködésre irányuló megállapodásokat. <http://www.hrportal.hu/c/szorosabb-egyuttmukodes-a-debreceni-egyetem-es-a-richter-gedeon-kozott-20080725.html>
<https://www.richter.hu/hu-HU/sajtoszoba/Pages/Kozlemenyek/pr101018.aspx>
http://pte.hu/egyuttmukodes_a_kutatas_oktatas_innovacio_szolgalatabanhttp://pte.hu/egyuttmukodes_a_kutatas_oktatas_innovacio_szolgalataban (2014. december 11.)

³⁴ Régi Ptk. 412.§ (1) bek., 414/A.§, Ptk. 6:253. § (1) bek.

³⁵ Ptk. 6:253. § (6) bek.

³⁶ Lontai: i. m. 175. o.

értékeléséhez vizsgálni szükséges az argumentáció azon egyes indokait, melyek a vállalkozási, illetve megbízási *szerződések differentia specificájából* erednek.

A kutatási, kutatás-fejlesztési szerződések, együttműködések tartalmi causája intellektuális alkotótevékenységen alapuló mű, alkotás³⁷ létrejötte. Ebben nem különbözik a vállalkozási szerződés mű létrehozatalát támogató eredmény-irányultságától.³⁸ A vállalkozási szerződés vállalkozójának mint az eredménykötelelem kötelezettjének kötelezettsége (*obligation de résultat*), hogy viseli a szerződésben foglalt eredmény elérésének, illetve el nem érésének kockázatát.³⁹ A S2B kapcsolatban a kutatási projekt lehet mindkét fél által közösen tervezett, avagy olyan projekt is, ahol a tervezés a kutatóintézet hatókörébe tartozik, s kutatásához *quasi* finanszírozót keres,⁴⁰ mely szándék tovább árnyalja az egyes együttműködések tartalmát. A gondossági, ügyviteli kötelek szolgáltatása – a vállalkozási szerződéshez hasonlatosan – ugyancsak más személy részére, sokszor valamely eredmény elérése érdekében kifejtett tevékenység, ugyanakkor a kötelezettet nem terheli az *obligation de résultat* kötelezettsége.⁴¹ Eredménykötelek *differentia specificáját* jelentő eredmény-orientáció, valamint *obligation de résultat* kötelezettség és az intellektuális alkotótevékenységet, alkotómunkát feltételező kutatótevékenység közötti szabályozásbéli szakadékokat a Ptk. az eredménytelen kutatómunka esetén is fizetendő díj fizetése kikötésének lehetőségével hidalja át.⁴² A szerződéses jogalkalmazási gyakorlatban a kutató rendszerint nem vállalja az eredménytelenség kockázatát,⁴³ ugyanakkor ezt a kijelentést némileg árnyalja, hogy a szerződés megkötésére mely kutatási fázisban, annak mely szakaszában kerül sor.⁴⁴ Vállalkozási szerződés esetében a megrendelő tipikusan laikus, a vállalkozó „szakértő”. A S2B kapcsolatokban a megrendelő – az esetek többségében - kevésbé tekinthető laikusnak, a kutatási együttműködés olyan tudásközösség létrejöttére irányul, ahol a szakértő, nem laikus felek saját tudásuk felhasználásával közös tudást kívánnak létrehozni. Bár ez a kutatási együttműködéseknek csupán egy szeletét fedi le, ugyanakkor a Ptk. által modellezett kutatási szerződés megrendelője sem laikus tipikusan.

A kutatás-fejlesztési folyamat természetéből adódó lehetséges velejárója a fejlesztési irány nem megfelelésének, a fejlesztés eredményessége lehetetlenségének, a korábban eltervezett kutatási folyamat megváltoztatásának felismerése. Ezen, szerződéses szolgáltatási bizonytalanságok, s azok szerződés teljesítése során való alakíthatóságának igénye alapvetően a megbízási szerződés jellegzetessége,⁴⁵ ugyanakkor a vállalkozót – K+F szakértelmére figyelemmel – figyelmeztetési kötelezettsége mellett a megrendelő utasítása köti.⁴⁶ A kutató bír azzal a tudással, mely felmérheti a további fejlesztési, kutatási munkák szükségességét, esetleg annak negatív eredménnyel való zárását, illetve annak lehetőségét. Erre figyelemmel a jogalkalmazási gyakorlatban a K+F szerződések – lehetőség szerint – sokszor ütemezés szerint jelölik meg az egyes szolgáltatásokat, mely ütemek egymásra épülése láttatni engedi a fejlesztés végeredményét.

A Ptk. hagyományosan vállalkozási típusú szerződésként nevesíti a kutatási szerződést azzal, hogy lehetőséget biztosít a felek számára annak megbízási típusú szerződésként való értelmezésére,⁴⁷ biztosítva a kutatási vállalkozás és a kutatási megbízás egymás mellett élését. A kutatási szerződést 1977. évi novelláris módosítással való bevezetését megelőzően a

³⁷ A kutatási szerződés nem termék létrehozatalára irányul. A kutatás-fejlesztési tevékenység eredményeként létrejövő alkotás alapján kerül sor a hasznosítási jog keretében a termék kivitelezésére, gyártására stb.; régi Ptk. 412.§ (1) bek., Ptk. 6:253. § (1) bek.

³⁸ Ptk. 6:238. §

³⁹ Lontai, 173.; Kemenes István: A vállalkozási szerződés általános szabályai. In: Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kiadó Kft., Budapest, 2013., 708., 709. o.

⁴⁰ Vö. Muheim, Franz-Xaver – Steiner, Verena – Stössel, Peter: Verträge für die Zusammenarbeit Hochschule - Privatwirtschaft, vdf Hochschulverlag AG an der ETH Zürich. Zürich, 1995. 9. o.

⁴¹ Kemenes: i. m. 708. o.

⁴² Ptk. 6:253.§ (6) bek.

⁴³ Lásd: A Szegedi Tudományegyetem Szellemitulajdon-kezelési szabályzatának 4. számú mellékletét képező Kutatási és fejlesztési szerződés minta 2.7. pontja; Jogelméletben vö. Lontai: i. m. 174. o.

⁴⁴ vö. Lontai 1972.: 175. o.

⁴⁵ Lontai: i. m. 176. o.

⁴⁶ Ptk. 6:240. §, Lontai 1972.: 173. o.

⁴⁷ Ptk. 6:253. § (1) és (6) bek.

jogirodalomban alapvetően a vállalkozási szerződések önálló alcsoportjába tartozóként fogták fel. A szerzők érvelésük során az alkotó szellemi munkában megtestesülő főszolgáltatását, valamint a vállalkozási szerződésekre is jellemző speciális együttműködést artikulálták.⁴⁸ Lontai 1972-ben – jóval a kutatási szerződés Ptk.-beli szabályozása előtt⁴⁹ – elfogadja a kutatási szerződések vállalkozási, illetve megbízási jellegű csoportjait, ugyanakkor alapvető variánsként tekint annak megbízási típusú szerződésként való értelmezésére, hiszen az tükrözi „leginkább adekvát módon a kutatási tevékenység sajátosságait”,⁵⁰ lévén „a kutató nem eredmény elérésére, csak arra vállal kötelezettséget, hogy gondos és szakszerű tevékenységet fejt ki, természetesen eredmény elérését is megkísérli, a kísérlet kockázata azonban a megbízóé.”⁵¹ A kutatási szerződésnek, annak alapvető sajátosságai okán a megbízási szerződéshez, mint fő-, anyatípushoz való kötését támogatta.⁵² Kétségtelen tény, hogy a szakértői jellegű kutatási együttműködés megbízási típusú együttműködés.⁵³

A természetjogi felfogás az intellektuális alkotótevékenység primátusát, s annak az alkotóhoz való szoros kapcsolódását priorizálva a szellemi tulajdon gondolatát támogatta, ahol a szerző tulajdonosává válik alkotótevékenysége eredményének, illetve gondolatainak.⁵⁴ Hasonlatosan Kant a XVIII. század második felében a szerzők kiszolgáltatottságával szembeni védelem érdekében abból az alapvetésből indult ki, mely a szerzői mű, a szellemi tulajdon jogosítottjává a szerzőt teszi, s a kiadó kötelmi jogi jogviszony alapján a nyomtatásra, terjesztésre szerez jogosultságot.⁵⁵ A – mai szóhasználattal – személyhez fűződő jogok mellett a vagyoni jogosultságok is a szerzőt illetik meg azzal, hogy vagyoni jogai körébe esően a szerzői mű közönség felé való terjesztésére szerződést köt a kiadóval. Ezen szerződési konstrukció tartalmi értelemben vett causája az intellektuális alkotótevékenység eredményének materializált megjelenítése, a szerzői mű felett a kiadó nem szerez tulajdont.

Lényegét tekintve a kutatási szerződés is hasonló causával bír: valamely szerzői jogi, vagy iparjogvédelmi oltalomban részesíthető intellektuális alkotás létrehozatalát kívánja támogatni. Az innovációs törvény a Ptk. által szabályozott kutatási szerződés modelljétől tágabb értelemben felfogva értelmezi a kutatás-fejlesztési megállapodás fogalmát, magában foglalva mind a vertikális, mind pedig a horizontális együttműködéseket.⁵⁶ Vilmányi Mártonnal közösen folytatott kutatásunk alaphipotéziseként feltételeztük, hogy az egyes szempontok szerint eltérő egyetemi-vállalati együttműködések eltérő jogi kereteket igényelnek. Kérdésként fogalmaztuk meg, hogy az egyes egyetemi-vállalati együttműködések során alkalmazott, azok keretét jelentő jogi konstrukciók mennyiben befolyásolják az együttműködő felek magatartását, illetve az együttműködések sikerességét. Megállapítottuk, hogy a kutatási szerződés Ptk.-beli mintája nem a mellérendelt felek szerződésének modellje, nem együttműködő, tudásukat megosztó partnerként tekint az egyes felekre, az vertikális együttműködésre épülő szabályozás.⁵⁷

A magyar törvényi háttérre figyelemmel – gondolva elsősorban a szolgálati, illetve alkalmazotti találmány szabályozására – hosszú évtizedek óta egyazon gondolatfonal mentén értékelődik a munkaköri kötelezettség körében, illetve azon kívül létrejött szellemi alkotás jogi sorsa. Ez a felfogás egyszerű helyzetet teremt a kutatási együttműködések „piacán”, transzparens

⁴⁸ vö. Lontai 1972.: 174. o.

⁴⁹ Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy Lontai 1972-es véleménye, javaslatai megfogalmazására már a Kormány kodifikációs irányelveinek ismeretében került sor. Lontai 1972.: 185. o.

⁵⁰ Lontai 1972: 180. o. Mindemellett kitér ugyanezen helyen arra is, hogy ezen következtetését többen vitatják.

⁵¹ Lontai 1972: 181. o.

⁵² Lontai 1972: 176. o. Az általam megkérdezett, technológia-transzferrel foglalkozó kollegák is osztják ezen álláspontot.

⁵³ Lontai 1972: 176. o.

⁵⁴ Jakab Éva: Szerzők, kiadók, kalózok – A szellemi alkotások védelmének kialakulása Európában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012., 94. o.

⁵⁵ Uo., 96. o.

⁵⁶ Az innovációs törvény 14. pontja, ugyanígy rendelkezett a 2014. december 31. napjáig hatályos innovációs törvény is. 2004. évi CXXXIV. tv. 4.§ 10. pont

⁵⁷ Görög-Vilmányi, Kézirat

módon látható, hogy a megalkotott találmány feletti rendelkezési jogosultsággal ki bír. Szellemi alkotó – az intellektuális alkotási folyamat *differentia specificá*jának köszönhetően – csak természetes személy lehet.⁵⁸ Egyetemi környezetben a kutatási, kutatás-fejlesztési szerződések alanyának – s kapcsolódóan a kutatót, fejlesztőt megillető jogosultságoknak – kérdésköre a német jogban sokáig egyértelmű volt az ún. *Hochschullehrerprivileg* okán. Ez a privilégium lényegét tekintve azt jelentette, hogy a felsőoktatási intézmények kutatói által megalkotott találmányok magát a kutatót illették meg, szabadon rendelkezhetett találmánya felett. A 2002-es változások azonban e területen paradigmaváltást eredményeztek, az ún. *Arbeitnehmererfindungsgesetz*⁵⁹ speciális rendelkezései értelmében a kutatónak a munkáltató irányába bejelentési kötelezettsége áll fenn.⁶⁰ Hasonlatosan a magyar szolgálati, illetve alkalmazotti találmányhoz, ha és amennyiben a munkáltató igényt tart a találmányra, a jogosultságok őt illetik meg, ha pedig nem, akkor a munkavállaló kutató szabadon rendelkezhet találmányával.⁶¹ A német jogszabályi háttér változása óta számos kutatási szerződésminta jött létre akár a piaci szereplők, akár az egyetemek oldalán, akár pedig egyes ügyvédi irodák praxisában, illetve a legtöbb esetben azok együttműködésében. A szerződésminták létrejöttét helyét közvetítő elnevezésű minták, mint például az ún. *Berliner Vertrag*, *Hamburger Vertrag*, valamint *Düsseldorfer Vertrag*,⁶² kitérnek az együttműködések valamennyi lényeges tartalmi elemére.

III. Összegző gondolatok

A tudományos kutatás Alaptörvényben rögzített autonómiája⁶³ biztosítja az egyetemi kutatóknak intellektuális alkotótevékenységük kibontakoztatásának lehetőségét a vonatkozó jogszabályi korlátokkal, illetve garanciákkal.⁶⁴ Vitathatatlan módon az iparjogvédelem alá eső szellemi alkotások kulcsszerepet töltenek be a felsőoktatási intézmények kutatási eredményeinek piaci hasznosításában.⁶⁵ Ennek érdekében vizsgáltuk a szellemi alkotások létrejöttét támogató kutatási szerződést, melyet Lontai, mint a közös és egyenrangú érdekek találkozásának kontraktusát értelmez, ahol közös érdekként a tudomány fejlődése, illetve annak gyakorlatban történő alkalmazása fogalmazódik meg.⁶⁶ A S2B kapcsolatok mögött azonban egy motivációs háttérkülönbség húzódik meg. Az egyetemi kutató többes motivációval bír, mely motivációs hélixben az intellektuális kíváncsiság, intellektuális alkotás iránti vágy, a létrejövő szellemi alkotás hasznosításának reménye mellett jelentős szereppel bír az eredmények publikálása, hiszen az az egyetemi előmenetel egyik jelentős „mérőszámát” képezi. A piaci partner motivációja nélküli a létrejövő szellemi alkotás – idő előtti - publikálását, hiszen szabadalmaztatható találmány esetén az alkotás újdonsága veszne el, know-how esetén pedig maga a védelem tárgya szűnne meg. A

⁵⁸ Ezt közvetíti konzekvens módon az innovációs törvény kutató-fejlesztő személyére vonatkozó értelmező rendelkezése is: A 2014. évi LXXVI. törvény 3.§ 15. pontja szerint: „*kutató-fejlesztő*: az a természetes személy, aki új ismeret, szellemi alkotás, termék, szolgáltatás, eljárás, módszer, rendszer létrehozásával, fejlesztésével vagy ezt célzó projektek megvalósításának irányításával foglalkozik.”

⁵⁹ A törvény lényegét visszaadó fordítás szerint a munkavállalói találmányról szóló törvény, Gesetz über Arbeitnehmererfindungen

⁶⁰ Arbeitnehmererfindungsgesetz § 42.; Az alapvető kérdés a munkajog és a szabadalmi jog átfedésében rejlik. A munkaviszony keretében létrehozott eredmény a munkáltatót illeti meg. A szabadalmi jogi rendelkezések alapján a találmány a feltalálót illeti meg. E két alapvető szabály közötti összhangot igyekszik megtalálni a német Arbeitnehmererfindungsgesetz.

⁶¹ Oschmann, Annette: Praxisfragen zu F&E-Verträgen – Erfindungssicherung, Vertragspartner, Geheimhaltung. In: Medizin Produkte Recht 2007/1., 9. o.

⁶² Uo. 10. o.

⁶³ Alaptörvény 10. cikk (1) bek.

⁶⁴ Lásd a szabadalmi törvény szolgálati, illetve alkalmazotti találmányra vonatkozó rendelkezéseit. A német jogban a szabadalmi törvény mellett az ún. Gesetz über Arbeitnehmererfindungen tartalmaz irányadó szabályokat.

⁶⁵ Bagdassarov, Annett: Wissens- und Technologietransfer an Universitäten: Interne und externe Gestaltungsansätze am Beispiel der Technologietransfer-GmbH. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2012., 75. o.

⁶⁶ Lontai 1972: 176. o.

motivációs eltérések fokozott együttműködést és tájékoztatást igényelnek a felektől, mely kötelezettségek a jogalkalmazási gyakorlatban szerződéses kötelezettségekként nyernek rögzítést. A szerződéses gyakorlat támogatja a kutatás-fejlesztés során létrejött tudományos eredmények kutató általi publikálását⁶⁷ természetesen a szellemi alkotást érintő stratégiai érdekek, illetve jogok figyelembevételével.

A kutatási típusú együttműködések, a tudásáramlás egyik lényegi követelménye a diszpozitivitás, melynek mind az 1959-es, mind pedig a hatályos Ptk. eleget tesz.⁶⁸ Az egyetemi gyakorlatban, az egyes, magyar felsőoktatási intézmények által közzétett, elérhető szerződésminták a Ptk. által a kutatási szerződés tartalmi elemévé tett primer modell alapján azon szerződéses konstrukciót illetik kutatási szerződés *terminus technicus*szal, amelynél az egyetem tudományos eredmény létrejötte érdekében fejt ki kutatómunkát a megrendelő számára.⁶⁹ Ugyanakkor a Ptk. által deklarált kutatási szerződés modellje nem integrálja az egyes kutatási együttműködések jellemző vonásait, a vertikális együttműködések kettős modelljét tárja elénk. A német jogban a kutatási szerződés nem nyert normatív szabályozást,⁷⁰ a jogalkalmazási gyakorlat alakította ki, s a jogirodalom igyekszik rögzíteni állandósult tartalmi elemeit azzal, hogy az egyedi eset konkrét, speciális körülményei hatnak az egyedi kutatási szerződés tartalmi elemeinek kialakítására.⁷¹ Talán a szerződéses szabadság kutatási szerződés szintjén megjelenő nyílt deklarációja szüli a felek partneri viszonyán, kooperációján alapuló *Forschungsvertrag* modellek megjelenését és gyakorlati adaptációját. A magyar jogalkalmazási gyakorlatban megjelenő kutatási szerződés minták a Ptk. kutatási szerződés-modelljére épülnek, s a szabályozás diszpozitív volta ellenére az egyes kutatóegyetemek azon modellre építik szerződésmintájukat, ahol a kutatási szerződéseket vállalkozási kutatásként felfogó álláspontok érvényesülnek.⁷²

⁶⁷ Lásd: A Debreceni Egyetem Technológia- és Tudástranszfer Központ által koordinált gyakorlata <http://www.techtransfer.unideb.hu/kutatasi-szerzodes.html> (2014. december 19.); A német egészségügyi vizsgálatokat érintő kutatási szerződések publikáció klauzulájához lásd: Pramann, Oliver: Publikationsklauseln in Forschungsverträgen und Forschungsprotokollen klinischer Studien. Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg, 2007.

⁶⁸ Vö. Lontai, 1972., 185.

⁶⁹ Lásd: Debreceni Egyetem Technológia- és Tudástranszfer Központ gyakorlata azzal, hogy a Központ nem kutatási szerződés mintát, hanem egyes szükséges, illetve megállapodást kívánó szerződéses tartalmakat jelenít meg. <http://www.techtransfer.unideb.hu/kutatasi-szerzodesek.html> (2014. december 19.)

⁷⁰ Schmitt – Ulmer: i. m. 165. o.

⁷¹ Schmitt – Ulmer: i. m. 165. o.

⁷² Lásd: az ELTE (Természettudományi Kar) kutatási keretszerződése a Megrendelő által biztosított minták szerkezetvizsgálatára http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fse.m.elte.hu%2Fgeneric%2Fdocuments%2FEgyuttmukodes%2FKutatasi_keretszerzodes_ELTE_ceg.doc&ei=W46pVPKeGcP6Uvu0gaAL&usg=AFQjCNHEK4zRWR84HZJAK-I0-JY-hcLz2g&bvm=bv.82001339,d.d24 (2014. december 15.); Debreceni Egyetem <http://www.techtransfer.unideb.hu/kutatasi-szerzodes.html> (2014. december 15.); Szegedi Tudományegyetem Szellemitulajdon-kezelési szabályzatának 4. sz. melléklete <https://www.u-szeged.hu/download.php?docID=17574> (2014. december 15.); A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem honlapján nem találtam vonatkozó tartalmat, a K+F együttműködési lehetőségek deklarálása mellett azok adózási vonzatára irányuló tartalommal bír <http://www.bme.hu/vallalati-kapcsolatok> (2014. december 15.); A Pécsi Tudományegyetem szellemi alkotások jogvédelméről és szellemi tulajdon-kezeléséről szóló szabályzatának melléklete, illetve a Kutatáshasznosítási és Technológia-Transzfer Központ honlapja nem tartalmaz kutatási szerződés mintát http://old.pte.hu/files/tiny_mce/File/egyeb_szabalyzatok/szellemijogved_061214.pdf, <http://innovacio.pte.hu/content/dokumentumtar> (2014. december 15.); a Semmelweis Egyetem Klinikai és Preklinikai Kutatási Szabályzata sem tartalmaz kutatási szerződés mintát mellékletként. http://semmelweis.hu/rektori-hivatal/files/2013/05/Klinikai-Kutatasi-Szabalyzat-2013_%C3%A1prilis_1.pdf (2014. december 15.)